

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI DERGİSİ

DİNİ, AHLAKİ, EDEBİ, MESLEKİ AYLIK DERGİ

8. Cilt

Temmuz - Ağustos 1969

86 - 87. Sayı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

DIYANET İŞLERİ BAŞKANIMIZ MUHTEREM LÜTFİ DOĞAN'IN İNSANOĞLUNUN AY YOLCULUĞU HAKKINDAKİ BEYANATI	197
BAKARE SÜRESİ (Âyet: 177)	198
Osman KESKİOĞLU	
ASRIMIZDAKİ TEFSİR HAREKETLERİNE UMÜMİ BİR BAKIŞ	202
Doç. Dr. İsmail CERRAHOĞLU	
KADIN HAKLARI ÜZERİNE	206
Dr. Lâtfi DOĞAN	
MÜLKİYET VE BÖLÜMLERİ	210
Çeviren: Dr. M. Esat KILIÇER	
AHİRETE VE ÖLDÜKTEN SONRA DIRİLMEMEYE İMAN	216
Dr. Ali Arslan AYDIN	
HİKMETLİ SÖZLER	221
ÖMER B. ABDÜL-AZİZ	222
Lâtfi ŞENTÜRK	
YURT DUYGULARI	225
Mithat Cemal KUNTAY	
YEŞİL TÜRBE	226
Yılmaz ÖZCAN	
"NASRULLAH" KÜRSÜSÜNDEN	232
Mehmet Âkif ERSOY	
ZAFER HAFTASI MÜNASEBETİYLE BİR HUTBE	234
İ. Ramis BAYRAM	
ÇALIŞMA VE SANAT ÖĞRENME HAKKINDA (Hutbe)	236
Mehmet DİLÂVER	
SIHHATLİ YAŞAMA ŞARTLARI	238
Dr. Burhan BENGİSU	
DİN İŞLERİ YÜKSEK KURULU KARARLARINDAN	240
ŞER'İYYE SİCİLLERİ ARŞİVİ —II—	246
Nuri YEPREM	
16 AĞUSTOS 1064 VE AN'DE İLK CUM'A NAMAZI	249
HABERLER	250

TEFSİR

BAKARE SÜRESİ

(Âyet: 177)

Osman KESKİOĞLU

Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

لَيْسَ الْبِرَّ أَنْ تُولُوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلَكِنَّ الْبِرَّ مَنْ آمَنَ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيِّينَ وَآتَى الْمَالَ عَلَى حُبِّهِ
ذَوِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّائِلِينَ وَفِي الرِّقَابِ
وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى الزَّكَاةَ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ إِذَا عَاهَدُوا وَالصَّابِرِينَ
فِي الْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ وَحِينَ الْبَأْسِ أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾

Meâl-i Münîfi:

“Yüzlerinizi doğu tarafına ve günbatısına çevirmeniz, iyi olmak bu değil. Lâkin iyi olan o kimsedir ki; Allâh’a, Âhîret gününe, Meleklerle, Kitâb’a, bütün Peygamberlere îman eder. Yakınlara, yetimlere, düşkünlere, yolda kalmışa, yoksullara ve köleler uğrunda seve seve mal verir. Namazı kılar, zekâtı verir. Ahitleştiklerinde ahdinde duranlar, zorda ve darda, savaşta sabredenler, işte doğru yolda olanlar bunlardır. Ve korunan müttakîler de bunlardır.” (Bakare Sûresi: 177).

Tefsîr-i Şerîfi:

Bu Âyet-i Kerîme, kıblenin Kuds-i Şerîf’teki Beyt-i Makdis’ten Mekke-i Mükerrreme’deki Kâ’be-i Muazzama’ya çevrilmesi dolayısıyla, haksız ve yer-siz iddialara kalkışanlara, bilhassa Yahûdîlere cevap olmak üzere nâzil olmuştur. Kıblenin değişmesini, başta Yahûdîler olmak üzere bâzıları dillerine dolayarak ileri geri söz etmeğe başlamışlardı. Onlara cevap veren Âyet-i Kerîme, kabuğun değil, özün önemli olduğunu belirtiyor ve İslâm’ın temiz rûhunu, yüce idealini aksettiriyor. Dînin gâyesi çok üstündür, şekle değil

rûha dönüktür. Yüzü o yana, bu yana dönmek bizâtihi maksûf değildir. İyi insan, hayırlı kul olmak; öz sağlamlığı, ruh yüceliği ister. Böylece kâmil mü'min, üstün insan, iyi kul, Hakk'a eren kişilerden olmanın yolu gösteriliyor ve insanlar irşâd ediliyor.

BİRR: Çok hayır, bol hasenâttır. Bütün iyilikleri, hayırlı işleri içine alan bir tâbirdir. Bol bol hayır işlemek, çok iyilik yapmak demektir. Allâh'a yaklaştıran her amel-i sâlih, ahlâkî fazîlet buna girer, Allah'dan sevap, kuldan itâat anlamı da taşır.

Âyet-i Kerîmede evvelâ inanılması zarûrî olan îman esasları dediğimiz usûl-i din bildiriliyor ki, onlar da: Allâh'a, Âhîret gününe, Meleklerle, Allâh'ın inzâl ettiği Kitablara, Peygamberlere îman etmektir. Burada **Kitab** kelimesi müfred olarak geçmektedir ki, ihdisası cihetiyle son inzâl buyurulan Kur'ân-ı Kerîm'dir veya cins murad olunarak ilâhî kitabların hepsine şâmilidir.

Bundan sonra akrabaya, öksüzlere, düşkünlere, yolcuya, yokluk içinde kalmış yoksullara ve hürriyetini kaybetmiş köle ve esirlerin kurtulması uğrunda sevdikleri mallarını seve seve vermek, iyi kul olmanın vasıflarından olarak zikredilmektedir.

Âyet-i Kerîmede geçen (Hubbihî) kelimesindeki zamir, bâzı müfessirlere göre mala râci'dir. Buna göre: Sevdikleri halde mallarını verirler, demektir. İbn-i Ebî Hâtem'in Saîd bin Cübeyr'den rivâyeti böyledir. Veyâ vermeğe râci'dir. O takdirde: Mallarını seve seve verirler. Veyâhut Allâh'ı sevdiklerinden Allah rızası için verirler, demek olur.

نَتَّالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تَنْفَقُوا مِمَّا تَحِبُّونَ

"Sevdiğiniz mallardan infak etmedikçe hayra nâil olamazsınız." Âyeti ile

وَيُطْعَمُونَ الطَّعَامَ عَلَىٰ حَبِّهِ مِسْكِينًا وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نَطْعِمُكُمْ
لِوَجْهِ اللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَاءً وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾

"Yemeyi kendileri için sevdikleri halde yoksulu, yetîmi, esîri doyururlar ve biz sizi ancak Allah rızası için doyuruyoruz, sizden bir karşılık ve teşekkür beklemiyoruz, derler." (Dehir Sûresi, Âyet: 8-9) birinci veçhe uygundur.

Âyet-i Kerîmede akrabaya iyilik yapılması önce zikrolunmuştur. Çünkü akrabayı gözetmek, onlara yardımda bulunmak daha hayırlıdır. Bu hem sadaka ve hem sıla yerine geçer. Müteaddit tarîklarla rivâyet olunan şu Hadîs-i Şerîf bunu gösterir:

الصدقة على المسكين صدقة وعلى ذي الرحم ثنتان : صدقة و صلة :

"Yoksula vermek, sadakadır. Yakın akrabaya yardım ise iki şey yerine geçer: Hem sadaka ve hem sıla olur."

İnsanın akrabasını sevmesi, onlara yardım etmesi fitrî bir şeydir, yaradılışının îcâbıdır. Akrabası kendisinden bir parça sayılır. Onların sevinciy-le sevinir, elemelerinden acı duyar. Fıtratı bozulmamış insanın duyguları bun-dan başkasını yapamaz.

İkinci olarak öksüzler gelmektedir. Çünkü öksüzler çalışıp kazanacak bir durumda ve güçte olmadıklarından onlara yardım, diğer fakirlere yar-dımdan daha hayırlıdır. Cemiyetin bu küçük bîçarelerini gözetmek, onlara bakıp yetiştirmek insanlığın borcudur. Yetimleri gözetmenin çok sevap ol-duğuna dair birçok Hadîs-i Şerîfler vardır.

Üçüncü olarak düşkünler gelmektedir. Bunlar başkalarının yardımına dayanmaktadırlar. Ancak başkaları el uzatarak onları kurtarırlarsa cemiyet içinde ayakta durabilirler.

Dördüncü olarak yolcu, yolda kalmış, gurbete düşmüş, muhtaç durum-da bulunan kimseler gelir. Misafire yardım, garipleri himaye dînimizin emir-lerindedir. Bu bizim millî bir geleneğimizdir de. Bunları Tanrı müsafiri bi-lir ve barındırırız.

Beşinci olarak ihtiyaç sevkiyle başkalarından yardım istemek zorunda kalan bîçareler gelmektedir. Bunlar da cemiyetin yardımına muhtaç olan yoksullardır.

Altıncı olarak hürriyetini kaybetmiş olan esirler ve köleler gelmektedir. RAKABE, boyun demektir. Bununla hürriyetini kaybetmiş kimseler kastedi-lir. Bu gibilerin hürriyetlerine kavuşmaları için yardımcı olmak, dînimizin emirleri îcâbıdır. İnsan için hürriyet ne tatlı şeydir.

Bu sayılan yerlere yardımda bulunmak, tetavvu' = bağış nev'inden olan sadakalardır; ayrıca farz olan sadakalar da vardır ki, o da zekâttır. Tir-mizî, İbn-i Mâce, İbn-i Cerîr Taberî'nin, Fâtıma Bint-i Kays'ten rivâyet ettik-leri Hadîs-i Şerîfte Hz. Peygamber:

فِي الْمَالِ حَقٌّ سِوَى الزَّكَاةِ

“Malda zekâttan başka da hak vardır.” buyurmuşlardır.

O da işte burada zikrolunan yerlere vermektir. Bu sûretle cemiyetin ya-raları biraz sarılmış olur. Bunlar aslâ ihmal edilecek hususlar değildir. Âyet-i Kerîmede namaz ve zekâttan önce zikrolunmaları bunu gösterir. Zekât mec-bûrî yardım nev'inden olduğundan bu gibi yerlere yardım yapılmasının öne-mine binaen, zekâttan önce zikrolunmuşlardır.

Âyet-i Kerîmede bundan sonra namaz kılmak ve zekât vermek zikro-lunmuştur. Namazı kılan dînin direğini dikmiş olur. Namaz mü'minin boy-nunun borcudur. Ve bir nevi' mi'râcıdır. Birçok hikmetleri hâvî olan ve fay-dalar sağlayan en mühim bir ibâdettir. Namaz bedenî ibâdet olduğu gibi ze-kât da mâlî ibâdettir. Kur'ân-ı Kerîm'in birçok yerlerinde namazla zekât bir-likte zikrolunmuştur. Bunlar birbirinden ayrılmazlar. Namaz, rûhu temizler, zekât da malı. Zekât İslâm'ın köprüsüdür. İslâm bahçesine bu köprüden ge-çilir. Köprü iki tarafı birbirine birleştirdiği gibi zekât da insanları birbirine bağlar. Zengin ile fakir arasında birlik ve beraberlik sağlar.

Bundan sonra ahde vefa gösterenler ve sabredenler zikrediliyor. Ahde vefa yâni sözünde durmak insânî meziyetlerin başıdır. Allâh'a karşı ahdinde durmak lâzım olduğu gibi insanlara verilen sözü tutmak da gerekir. Vefasız kimselerden hayır gelmez. Ahdinden dönmek, gadirdir, hıyânettir. Verilen sözü tutmak fert ve cemiyet hayâtının temelidir. İnsanların birbirine i'timâdı kalmaz, söz ayağa düşerse, cemiyette huzur kalmaz. Sabretmek ise dâima güzel şeydir. Bilhassa darlık zamânında sabrın önemi artar. Âyet-i Kerîmede geçen **Be'sâ**: Sıkıntı, fakirlik; **Darrâ**: Hastalık, kötürüm olmak; **Hiy-ne'l-Be's** de harb zamânı demektir. İbn-i Ebî Şeybe, İbn-i Ebî Hâtem ve Hâkim'in Abdullâh İbn-i Mes'ûd Hazretlerinden rivâyetleri budur. Sıkıntı, darlık, hastalık, savaş meydanları, bunlar daha çok sabretmeyi gerektiren hal-ler olduğundan ayrıca zikredilmişlerdir.

Rahmetli Hamdi Yazır, bu Âyet-i Kerîmeyi tefsîr ederken şöyle der:

"Görülüyor ki, bu Âyet-i Kerîme sarâhaten veya delâleten bütün kemâlât-ı beşeriyeyi hâvîdir. Buna işâreten aleyhi's-salâtu ve's-selâm Efendimiz de:

من عمل بهذه الآية فقد استكمل الإيمان.

= Her kim bu Âyet ile amel ederse, îmânını kemâle erdirmiş olur, buyurmuştur¹.

Bu Âyet-i Kerîme, İslâm'ın esaslarını, dînin özünü ihtivâ eden âyetlerdendir. Dînin usûl ve fûrû'unu, bedenî ve mâlî ibâdetleri, güzel ahlâkı içine alır. Bilindiği gibi İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe Hazretleri, fıkı, i'tikâdî, amelî ve vicdanî fıkıh olmak üzere üç bölüme ayırmıştır. Bunların başında îman gelir. Çünkü îman kudret ve fazîlet kaynağıdır. Hayâta destek olan, milletleri ayakta tutan mânevî bir güçtür. Onsuz hayat hem tatsız ve hem güçtür. Ondandır bedenî ve mâlî ibâdetler, muhtaçlara yardım, ahde vefâ, sabır gibi ahlâkî meziyetler zikrolunmuştur. İbn-i Ebî Hâtem şöyle rivâyet eder: Ebû Zerr-i Gıfârî Hazret-i Peygamber'e, îman nedir? diye sorduğunda Rasûl-i Ekrem bu Âyet-i Kerîmeyi okumuş ve o muhterem Sahâbî'nin sorusuna böylece cevap vermiştir. Hakîkaten bu Âyet-i Kerîme ile amel eden kimse, dînin özüne uymuş, İslâm'ın hakîkatına ermiş, îmânın kemâl derecesine ulaşmış olur. Onun için Âyet-i Kerîmenin sonunda Cenâb-ı Hak;

أُولَئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٠٠﴾ buyuruyor.

Doğruluk üzere olanlar işte bunlardır. Gerçek müttakîler de işte bunlardır. Kur'ân-ı Kerîm'de ve Hadîs-i Şerîfte öğülenen ve her mü'minin en büyük gâyesi olan takvâ mertebesine ermek müttakîler zümresine girmek için bu Âyet-i Kerîmeye göre hareket etmek gerekmektedir. İslâm'ın, mü'minleri irşâdı budur.

(1) M. H. Yazır, Hak Dîni, Kur'ân Dili, C. I, S. 599, 1935, İstanbul.